

EEN HAAST LEGENDARISCHE VOGELSOORT

Siberische witte kraanvogels in Afghanistan

Door F. J. Koning

Ruim een jaar geleden was ik zo gelukkig kennis te mogen maken met één van die bijna legendarische vogelsoorten die onze planeet nog bevolken.

Het was tijdens een reis over de weg van Londen naar Lahore in West-Pakistan. Daar moest ik een geschenk van Het Wereld Natuurfonds overdragen.

Europa lag onder ijs en sneeuw en de reis was bar koud. Vooral omdat mijn voertuig bestemd was voor de tropen en dus geen kachel bezat. Vandaar dat ik een baaltje stro op de bodem had uitgespreid om het tochten wat tegen te gaan. Bij grensovergangen en pompstations verwekte dit nogal hilariteit. Verder bleken twee jassen, bivakmuts en dikke wanten geen overbodige luxe. Zelfs het noorden van Italië en geheel Joego Slavië lagen onder sneeuw. In het laatstgenoemde land sneeuwde ik met honderden andere weggebruikers in gedurende één nacht en een halve dag. Mijn hollandse sigaren brachten me geluk want ik kon ze met lotgenoten ruilen voor wat brood.

Vervolgens dwars door Turkije waar behalve in de hoge passen het weer wat milder was. Tijdens zulke reizen krijg je een geweldig respect voor bepaalde vogelsoorten. Eén daarvan is die doodgewone kuifleeuwerik. Overal kom je deze soort tegen: Als het 10 tot 15 graden vriest vooral op de wegen om daar door de mens (en zijn vee) verloren voedselresten op te zoeken. Echter in Seistan of Baluchistan lopen ze even zo vrolijk te stappen bij temperaturen van 40 tot 45 graden boven nul! De kuifleeuwerik schijnt dus wat betreft de temperaturen een bijzonder aanpassingsvermogen te hebben. Eigenlijk heeft zijn biotoop altijd iets ongezelligs: woestijnen, hoogvlaktes, open stukjes grond tussen nieuwbouwwijken en havencomplexen.

Afghanistan

Het was inmiddels maart geworden en in Afghanistan werd de voorjaartrek duidelijk merkbaar. Iedere morgen zag ik honderden kortteenleeuweriken door de eindeloze steppes naar het noorden trekken. Ze werden vergezeld door hun predatoren: de kiekendieven. Vooral steppenkiekendieven, maar ook wel grauwe, blauwe en bruine kiekendieven. Van de steppenkiekendief is eigenlijk alleen het mannetje met zekerheid van de andere kiekendieven te onderscheiden. Hij heeft minder zwart aan de uiteinden van de vleugels

Siberische witte kraanvogel.
Bharatpur vogelreservaat, India
Foto: Peter Jaskson, The World Wildlife Fund

dan het mannetje van de blauwe kiekendief. Voorts zijn ze lichter gekleurd en hun vlucht lijkt slanker. Al deze vogels overwinteren voor een groot deel in India en Pakistan. In het voorjaar reizen ze terug in richtingen tussen West en Noord.

In het dorp Mukur voor twee dagen baby-koekjes, sinaasappelen en water ingeslagen. Vervolgens rechts af geslagen om één van de meest belangrijke waterwildgebieden in Azië te gaan bezoeken. Het is even zoeken buiten dergelijke dorpen omdat vaak meerdere karrensporen (c.q. wegen) naast elkaar lopen en men nooit weet of men wel het juiste volgt. De weg vragen is moeilijk daar men zo'n vreemdeling vaak niet durft tegen te spreken of te verbaasd is en in het geheel niet durft te spreken. Ongeveer 80 % van de mensen is analphabeet en het vragen naar de weg doe ik dan ook meestal in gewoon hollands. Voor het juiste antwoord heeft men dan ook wel wat fantasie en intuïtie nodig.

Meer Ab-i-Estada

Het meer Ab-i-Estada ligt ongeveer op 70 km van het dorp Mukur in volkomen onaangetaste, eindeloze steppen. Deze steppen zijn rijk aan kortteenleeuweriken, woestijntapuiten en zandhoenders. Als algemeenste predator kan de arendbuizerd genoemd worden. Het is een zeer trage, fel roodbruin gekleurde buizerd die echter evenals de gewone buizerd enorm veel variatie in zijn verenkleed vertoont. Een prachtig onderscheid echter is dat deze buizerd als het ware veel lossier in zijn veren zit. Bij de gewone buizerd zitten de veren als het ware glad langs het lichaam, bij de arendbuizerd lijkt het net alsof de veren geleden hebben van een zware storm.

Ab-i-Estada heeft een oppervlakte van ongeveer 200 km² en ligt op een hoogte van 2100 meter. Vanuit de verte vallen direkt de spierwitte, blinkende oevers op: gekristalliseerd zout. Ik klom op het dak van de auto om vandaar eens beter door de telescoop naar vogels te gaan zoeken. Precies daar waar een zoetwaterstroompje in het meer uitkwam zag ik zwarte streepjes op het water. Er was dus waterwild. Vele van de Aziatische meren

Ab-i-Estada, één van de juwelen onder Aziatische waterwildgebieden . . .

Foto: F. J. Koning

schijnen wat te zout te zijn voor veel vogelsoorten en men vindt de vogelconcentraties dan ook vaak daar waar bronnen of riviertjes met zoeter water in het meer uitkomen. Met de auto dichterbij gereden bleek nu ook dat ik nog veel te ver van de vogels was verwijderd om ze te determineren. Vooral de luchttrillingen maken het waarnemen bijzonder lastig en er bleef niets anders over dan de lieslaarzen, kijker, eten en kompas te pakken om te voet de slikvlaktes te verkennen.

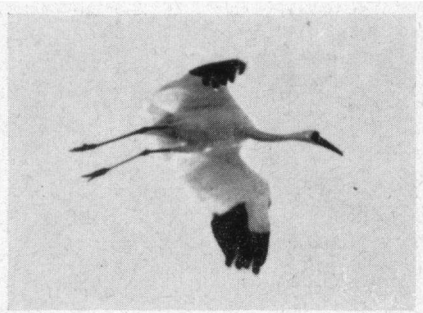
Van dichterbij bleken de eenden voornamelijk tafeleenden te zijn, zo'n 15.000 tesamen met enige duizenden wilde eenden, wintertalingen, pijlstaarten en slobeenden. Verder waren er zeer veel steltlopers: bonte strandlopers, kleine strandlopers, strandpleviertjes, kemphanen en kluten. Opmerkelijk talrijk waren de groepen prachtige steltkluten. Aan het eind van de dag bij het opmaken van de balans kwam ik tot een schatting van bijna 600 ex.! Vele van deze vogelsoorten waren op doortrek naar hun veel noordelijker gelegen broedgebieden.

Siberische witte kraanvogels

De grote witte vogels die ik al door de telescoop in de luchttrillingen had zien „wapperen” bleken een geweldige verrassing. Mijn verwachting was dat het lepelaars of zilverreigers zouden zijn. Beide soorten zijn talrijk in deze landen. Gedrag en houdingen bleken echter typisch die van kraanvogels. De snavel en het voorhoofd bleken rood van kleur. In de vlucht contrasteerden de zwarte slagpennen scherp met het spierwitte verenkleed van het lichaam: Siberische kraanvogels! (*Grus leucogeranus* Pallas). Zoals gewoonlijk bij zeldzame evenementen vroeg ik me af of ik niet droomde en kneep eens flink in mijn vel om er zeker van te zijn goed wakker waar te nemen. Drie ex. vlogen op om zich een kilometer verder bij een veel grotere troep aan te sluiten.

Alvorens verder te lopen om de dieren beter te observeren heb ik met het kompas en de verrekijker eerst de juiste richting van de auto bepaald evenals de richting waarin ik mijn tocht ging vervolgen. Dit is zeer belangrijk daar men anders in het donker de auto in dergelijke uitgestrekte en volkomen verlaten landschappen nooit meer terugvindt.

De prachtige sneeuwkransen waren bijzonder schuw en van fotograferen was geen sprake. Ook het licht begon snel af te nemen en de terugtocht werd begonnen. Er bleek slaaptrek te zijn van meeuwachtigen. Vooral van dunbekmeeuwen, kokmeeuwen en lachsterns. Van de laatste soort telde ik 580 ex. Ook de grutto's sliepen gezamenlijk. Ondanks de wat andere samenstelling van de avifauna deed het geheel me toch sterk denken aan onze machtige Waddenzee: slik, water en kristalheldere luchten met daarin

Siberische witte kraanvogel.
Bharatpur vogelreservaat, India
Foto: Peter Jackson, The World Wildlife Fund

massa's vogels. Vooral een troepje scholeksters die luid roepend langskwamen waren eigenlijk heel gewoon in het geheel. Weinig mensen zullen echter de soort op ruim twee kilometer hoogte hebben waargenomen!

Een kolossale zeearend vormde nog een machtig sluitstuk van deze onvergetelijke dag. Met zijn brede trage vleugels vloog hij in de richting van de bergen om daar ergens te overnachten.

Doodmoe, vanwege het waden door het water en de modder kwam ik bij de auto waar ik als een blok steen in bed plofte. Een onvergetelijke 26ste maart 1970 met maar liefst 76 Siberische witte kraanvogels en vele duizenden andere interessante vogels.

De volgende morgen stonden de kraanvogels veel dichterbij. De luchttrillingen waren minder en met de telescoop kon ik zien dat tijdens het fourageren op de slikbanken sommige vogels balts vertoonden. De kop werd hierbij naar achteren geworpen en de staartveren uitgespreid. Het geheel onder luid koeroep-koeroep-geroep.

Vroeger veel talrijker

De Siberische witte kraanvogels of sneeuwkransen moeten vroeger veel talrijker zijn geweest. De huidige wereldpopulatie bedraagt waarschijnlijk minder dan 1000 ex! Dit is een schatting van een aantal jaren geleden. Het overwinteringsgebied ligt in India ten zuiden van Delhi. Vooral in het Ghana-reservaat werden soms enige honderden sneeuwkransen gezien, de laatste jaren echter enkele tientallen. Over de route die de vogels nemen tijdens hun lange reis is weinig bekend. Uit de literatuur blijkt dat zij vooral via Perzië zouden reizen, om dan langs de Kaspische zee verder naar het noorden te trekken. De waarnemingen dateren echter allen uit de vorige eeuw of uit het begin van deze eeuw. Er is slechts één recente waarneming van een sneeuwkraan. Dit betrof een dode vogel die bij een slager in Kabul hing! Dat was in 1966.

Siberische witte kraanvogels in het Bharatpur vogelreservaat, India

Foto: Peter Jackson. The World Wildlife Fund

Het broedgebied van de sneeuwkraanvogels ligt in het hoge noorden. Eigenlijk is er sprake van drie gescheiden broedgebieden: Eén in West-Siberië en een andere belangrijke in Oost-Siberië. Over de aantallen in deze gebieden is vrijwel niets bekend dan alleen het feit dat de westelijke populatie vrijwel is uitgestorven. Een uitermate droevige situatie. Slechts bescherming van alle eventuele pleisterplaatsen in al de betrokken landen zal de soort nog een overlevingskans kunnen bieden.

De rest van de tweede dag gebruikte ik om met de auto over de uitgestrekte zoutvlaktes te rijden om nog andere vogelconcentraties te zoeken. Achteraf gezien een hachelijke daad daar de mogelijkheid groot geweest was met mijn geschenk (een landrover voor natuurbeschermingsdoeleinden) in de modder weg te zakken. De resultaten waren echter zeer boeiend: honderden berg-eenden, bijna drieduizend flamingo's en verder tientallen jufferkraanvogels en gewone kraanvogels. Drie soorten kraanvogels nam ik dus op deze dag waar. Iets dat ik wel nooit meer zal meemaken!

Ab-i-Estada is één van de juwelen onder de Aziatische waterwildgebieden. Evenals voor onze Waddenzee zal er nog zeer veel en hard gewerkt moeten worden om hier gebieden voor iedere diersoort te behouden, want zelfs in Azië verloopt de „welvaart” stormachtig.

• *F. J. Koning, Belkmerweg 35, Burgervlotbrug N.H.*

LITTERATUUR:

- Dementiev, G. P. & N. A. Gladkow (1951): Die Vögel der Sowjetunion. Band II.
Jarvis, Caroline (1965): Census of rare animals living in zoos and aquaria 1963. Int. Zoo Yearbook 5, 1965, pag. 371.
Makatsch, W. (1966): Die Vögel Europas.
Paludan, K. (1949): On the birds of Afghanistan. København.
Puget, A. (1969): Contribution a l'étude des oiseaux du Nord-est de l'Afghanistan. Université de Toulouse Nr. 239.
Savage, C. D. W. (1970); S. W.-Asia Survey. IWRB-Bulletin, nr. 30, december 1970.
Uspenski, S. M. (1961): Zur Verbreitung und Biologie des Nonnenkranichs in Nord-ost-Sibirien. Der Falke, jrg. 8 - nr. 10, pag. 334-337.
Vincent, Jack (1966): Red Data Book. Aves. Volume 2. Code nr.: B/46/Grus/Leu.

Hierbij danken wij Nils Tellender van de foto-bibliotheek van The World Wildlife Fund te Morges, Zwitserland voor het beschikbaar stellen van foto's.

Ontzanding Vinkeveense plassen uitgesteld

Gedeputeerde Staten van Utrecht hebben een beslissing over ontzanding van een der Vinkeveense plassen tot 20 april uitgesteld. De gevolgen van de ontzanding van ongeveer 6 tot 30 meter zijn nog steeds niet duidelijk. Een Vinkeveens actiecomité verzet zich tegen deze ontzanding. De baggermaatschappij is reeds bezig eilandjes uit de plas te verwijderen. Ook in dit gebied zal de vogelbevolking (krooneenden, woudaapjes, futen en voedselzoekende purperreigers en lepe-laars) weer een gevoelige klap krijgen

als de ontzanding doorgang vindt. Ook andere plassen daar lopen gevaar hetzelfde lot te ondergaan.

Verzoek om medewerking

men, die in de nabijheid van m'n „waterpersonen die over gegevens beschikken betreffende flora, fauna en avifauna, alsmede natuurlijke gesteldheid in het verleden van het Groot Eiland in oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen.

Ook summere gegevens zijn welkom, alsmede verwijzingen naar personen die over gegevens kunnen beschikken.

• *M. Buise, Steensedijk 86, Hulst*